

Metaphoric Perceptions of Prospective Teachers Regarding the Concept of Curriculum*

Soner Mehmet ÖZDEMİR**

Received: 14 February 2012

Accepted: 16 May 2012

ABSTRACT: This study aims to determine perceptions of prospective teachers regarding the concept of curriculum through their metaphors. The sample consisted of 302 prospective teachers enrolled in various departments of the Faculty of Education, Kırıkkale University, Turkey. Open-ended questions were used to collect data and qualitative procedures were followed to analyze the data. The results of the study revealed that participants develop a total of 148 valid metaphors clustered under 8 different categories, which were; “curriculum as an organization/constructed mechanism/regular and hierarchical operation”, “curriculum as a guide”, “curriculum as a process”, “curriculum as a tool to find a solution”, “curriculum as a design created according to a rule, principle or aim”, “curriculum as an inevitable part”, “curriculum as a pattern to shape individuals”, “curriculum as a continuously changing concept”. The metaphors mostly developed by participants were “guide/advisor”, “system”, “a plan or project of a building”, “human life” and “map/roadmap”.

Key words: curriculum, metaphor, prospective teachers.

SUMMARY

Purpose and Significance: Metaphor can be defined as characterization of a phenomenon in familiar terms. Metaphor, that is, giving a name to a thing that belongs to something else, helps us make sense of our world and of conditions in which we are involved. Metaphors are not only figures of speech, but also create an essential mechanism of the mind that allows modelling and reification of prior experience. Metaphors can be used as powerful educative tools (Perry & Cooper, 2001; Zhao, Coombs, & Zhao, 2010). Metaphors are one of the most powerful intellectual tools or models that can be used to determine perceptions of prospective teachers on the concept of curriculum, what curriculum means to them. The literature revealed images that came up to their minds in relation to curriculum. Despite a large number of metaphoric studies concerning various issues in education, there are few studies in the literature concerning the concept of curriculum. Therefore, the aim of this study is to determine perceptions of prospective teachers regarding the concept of curriculum through metaphors. Besides, this study examined whether metaphors developed by prospective teachers differ on gender and teacher education program in which participants are enrolled.

Methods: The present study was conducted with 302 prospective teachers majoring in different departments of the Faculty of Education, Kırıkkale University, Turkey. 98 of them were in the Department of Primary Education, 82 of them were in the Department of Science Education, 65 of them were in the Department of Turkish Language Education, and 57 of them were in the Department of Computer and Instructional Technology Education. 196 (64.9%) of prospective teachers were female and 106 (35.1%) of them were male.

Open-ended items were used in order to determine metaphors of prospective teachers regarding the curriculum concept. Within this framework, the participants were asked to fill in the blanks in sentences

*This study is the revised and extended version of the paper presented at the First International Congress on Curriculum and Instruction, Eskişehir, Turkey.

**Assoc. Prof. Dr., Kırıkkale University, Faculty of Education, sonerozdem@yahoo.com

such as, “The curriculum is like or resembles because” They were also asked to write only one metaphor (an intellectual image), and to state reasons for their ideas. The data obtained from the study were analyzed through the five-step data analysis process used by Saban (2009). These steps are 1. Coding and elimination, 2. Forming sample metaphor lists, 3. Determining categories, 4. Ensuring validity and reliability, and 5. Transforming metaphors into quantitative data.

Results: The results of the study showed that prospective teachers develop a total of 148 metaphors clustered under 8 different categories, which were; “curriculum as an organization/constructed mechanism/regular and hierarchical operation”, “curriculum as a guide”, “curriculum as a process”, “curriculum as a tool to find a solution”, “curriculum as a design created according to a rule, principle or aim”, “curriculum as an inevitable part”, “curriculum as a pattern to shape individuals”, “curriculum as a continuously changing concept”.

The results indicated that prospective teachers mostly developed metaphors ($f=86$, 28.47%) under the category of curriculum as an organization/constructed mechanism/regular and hierarchical operation”. Regarding this category, 86 participants developed 45 metaphors. The most developed metaphors are “*system/order*” ($f=10$), “*factory/holding company*” ($f=6$), “*governmental institutions like TBMM (The Grand National Assembly of Turkey), the Government, MEB (Ministry of National Education), school*” ($f=5$), “*tree or flower*” ($f=4$). In addition, 80 prospective teachers perceived curriculum as a “*guiding*” concept. Twenty-nine metaphors were developed within the scope of this category. The most developed metaphors in this category were “*guide*” and related concepts (*the booklet, reference book, manual, tour guide, etc.*).

According to the results, 39 prospective teachers perceived curriculum as “a process” and developed 17 metaphors within this context. The mostly developed metaphors in this category were “*human life/life time*” ($f=10$), “*computer/arcade game*” ($f=4$), “*travelling*” ($f=3$) “*cooking*” ($f=3$) and “*raising a child*” ($f=3$). Furthermore, 33 of prospective teachers perceived curriculum as “a tool to find a solution”. The metaphors generated by the participants included concepts such as “*car/automobile*”, “*computer*”, “*tree with fruit*”, “*medicine*”, “*the camera*”, “*pen*”, etc. Besides, 30 of the prospective teachers perceived curriculum as “a design created according to a rule, principle or aim”. They developed 15 different metaphors in this category. The most frequent ones were “*a plan/project of a structure/building*” and “*working plan*”. In addition, 15 participants perceived curriculum as “*an inevitable part*” and developed 9 different metaphors within this context. While 4 participants perceived curriculum as “*food*”, 2 participants developed metaphors such as “*water*”, “*mortar*” and “*basis*” According to another results, 12 prospective teachers perceived curriculum as “a pattern to shape individuals”. This category included metaphors such as “*mould to cast iron or steel*”, “*robot*”, “*puppet*”, “*dough*”, “*frame*”, “*border wire*”, “*practice*”, “*a goat leading a flock*”. In the study, furthermore, 7 participants perceived curriculum as “a continuously changing concept”, and developed metaphors such as “*fashion*”, “*guinea pig*” and “*chaos*”.

The results of the study also showed that metaphors developed by male and female prospective teachers were generally similar; however some metaphors in some categories differed on gender. For instance, mainly female prospective teachers were observed to conceptualize curriculum as a “*guide*”, “*a process*” and “*a tool*”. According to the results of the study, metaphors developed by the participants did not clearly differ on teacher education program in which they are enrolled. However, some metaphors were most often developed by prospective teachers in a particular teacher education program.

Discussion and Conclusion: In a study of Wahyudi (2007) based on the categories of Schubert (1986) conducted on science teachers and administrators in Malaysia, it has been asked teachers and administrators which one of four curriculum categories they prefer: 1. Curriculum as a planned activity program, 2. Curriculum as content or subject area, 3. Curriculum as a desired outcome, 4. Curriculum as basic tasks and concepts. Three of the teachers have expressed that they consider curriculum as content or subject area, two of the teachers have expressed they perceive it as a desired outcome and there has been no teacher expressed his/her opinion on two other categories. Two of the administrators have preferred

curriculum as “a planned activity program” and “basic tasks and concepts”. In the study conducted by Gültekin (2011), 84 metaphors have been developed under 7 categories for the concept of curriculum. The categories in the mentioned study showing similarities to this study, have been classified under the following headings: 1. Milestone, 2. A whole which has a system, 3. A wide range, 4. Open for improvement, 5. Guide, 6. Shaper, 7. Adverse effect. In addition, in the study carried out by Aykaç and Çelik (2011), the opinions of teachers and candidate teachers about the new primary curriculum implemented in primary schools have been consulted. It has been found out that the participants in both groups often have negative perceptions about the new primary curriculum. In another study conducted by Taşdemir and Taşdemir (2011) on this subject, it has been tried to determine the metaphoric perceptions of teachers about primary curriculum. In this study like the former studies, while 75% of the teachers have developed metaphors revealing negative attitudes towards primary curriculum, 25% of teachers have produced metaphors in a positive way.

As a result, it can be said that most of the metaphors developed by prospective teachers focus on behaviorism, and reflected Ralph Tyler’s curriculum perspective. On the other hand, fewer metaphors reflected student-centered and constructivist perspective.

Eğitim Programı Kavramına İlişkin Öğretmen Adaylarının Metaforik Algıları*

Soner Mehmet ÖZDEMİR**

Makale Gönderme Tarihi: 14 Şubat 2012

Makale Kabul Tarihi: 16 Mayıs 2012

ÖZET: Bu çalışmanın amacı, öğretmen adaylarının eğitim programı kavramına ilişkin algılarını metaforlar aracılığıyla belirlemektir. Çalışma grubunu Kırıkkale Üniversitesi Eğitim Fakültesinin çeşitli bölümlerinde kayıtlı 302 öğretmen adayı oluşturmuştur. Veri toplamak için açık uçlu sorulardan yararlanılmıştır ve verileri analiz etmede nitel işlemler kullanılmıştır. Çalışmanın bulguları, katılımcıların 8 farklı kategoride toplam 148 geçerli metafor geliştirdiğini göstermiştir. Bu kategoriler şunlardır: “Düzenli ve hiyerarşik olarak oluşturulan/işleyen bir organizasyon/mekanizma olarak eğitim programı”, “yol gösterici olarak eğitim programı”, “bir süreç olarak eğitim programı”, “belli bir sonuca ulaşmaya yönelik bir araç olarak eğitim programı”, “bir kural, ilke ya da amaç doğrultusunda hazırlanan tasarı olarak eğitim programı”, “vazgeçilmez bir öge olarak eğitim programı”, “bireyleri şekillendiren bir kalıp olarak eğitim programı”, “sürekli değiştirilen bir kavram olarak eğitim programı”. En fazla geliştirilen metaforlar, “kılavuz/rehber, sistem, bir binanın planı veya projesi, insan yaşamı ve harita/yol haritası” olmuştur.

Anahtar Sözcükler: eğitim programı, metafor, öğretmen adayları

GİRİŞ

Tüm dünyada ülkelerin amaçladığı nitelikli insan tipinin yetişmesinde ve toplumsal kalkınmanın gerçekleştirilmesinde eğitim programları önemli rol oynamaktadır. Eğitim programı, genel olarak bir eğitim kurumunun çocuklar, gençler ve yetişkinler için sağladığı, milli eğitimin ve kurumun amaçlarının gerçekleşmesine dönük tüm faaliyetlerdir (Varış, 1988). Eğitim programları geliştirildikten ve denendikten sonra okullarda uygulanmaya başlanmaktadır. Programların uygulanmasında ve bir anlamda etkili ve verimli olmasında öğretmenler kritik bir öneme sahiptir. Öğretmenlerin programları başarılı biçimde uygulamalarında ise hizmet öncesi eğitimin önemli yeri vardır. Hizmet öncesi eğitim sürecinde öğretmen adaylarının eğitim, öğretim veya ders programı, program geliştirme, örtük program, program değerlendirme, program geliştirme ve değerlendirme süreci vb. kavramlar hakkında neler bildiklerinin ve bu kavramları nasıl algıladıklarının öğretmen yetiştirme süreçlerinin niteliği yönünden önem taşıdığı söylenebilir. Öğretmen adaylarının eğitim programı kavramına ilişkin algıları, eğitim programını neye benzettikleri veya zihinlerinde eğitim programına ilişkin oluşan imgelerin ne olduğunun belirlenmesinde kullanılacak en güçlü zihinsel araçlardan veya modellerden biri metaforlardır.

Bireylerin bir kavram, olay veya olgu hakkında neler bildikleri, ne düşündükleri ve söz konusu kavram, olay veya olguyu nasıl algıladıklarını ortaya koymada son yıllarda metaforlar sıkça kullanılmaktadır. Halliwell (1986, Aktaran: Jensen, 2006)’nın belirttiği üzere, Platoya kadar dayanan metaforlar kompleks kavramların daha iyi anlaşılmasını ifade etmek için yaygın biçimde kullanılan araçlardır. Metafor, bir kelime veya ifadenin bir tür obje veya fikir ifade ederek, bunlar arasında bir benzerlik veya analogi önermek amacıyla bir diğerinin yerine kullanıldığı bir tasvir veya mecaz (Mish, 1991) şeklinde tanımlanabilir. Metaforun özü veya esası, bir tür şeyi başka bir tür şeye göre anlamak ve tecrübe etmektir (Lakoff & Johnson, 2010:

*Bu çalışma, I. Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Kongresinde sunulan bildirinin geliştirilmiş ve genişletilmiş şeklidir.

** Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, sonerozdem@yahoo.com

27). Scheffler (1979)'a göre, metaforlar sezgisel bir yolla belirli tür olasılıkları keşfetmeye yönelik düşünce buluşlarıdır. Metaforlar, keşfedilebilecek hatta test edilebilecek fikirlere ve hipotezlere ulaşmayı sağlarlar. Metaforlar, eğitimcilerin ve öğrencilerin önceki birtakım deneyimleri ilişkilendirerek eğitimsel fenomenleri anlayabilecekleri güçlü zihinsel/bilişsel modeller olarak rol oynarlar. Strenski (1989), metaforların sonuçlar olduğunu öne sürmektedir ve metaforların tutumlarımızı yansıtan ve şekillendiren, hatta davranışlarımızı belirleyen role sahip olduğunu belirtmektedir.

Bilişsel psikoloji perspektifine göre, araştırmacılar (Gentner, Bowdle, Wolff, & Boronat, 2001; Gentner & Gentner, 1983) metaforların kavramayı ve ilişkiyi artırdığını vurgularken (Mullen, Greenlee, & Bruner, 2005), Bredeson (1996: 5)'ya göre ise metaforlar, bize kurumsal yaşamda çoklu ve paradoksal görüntüleri (imaj) ve gerçeklikleri (realite) ve düşüncelerle eylemler arasındaki ilişkileri değerlendirme olanakları verme yönünden önemlidir (Aktaran: Jensen, 2006). Buna göre, metafor kullanımının, bireylerin bilinmeyenini bilinene ilişkilendirerek, kavramlar ya da olgular arasında yeni bağlantılar kurmaya çalışmasıyla bireylerde yaratıcılığı geliştirdiği (Aydoğdu, 2008) söylenebilir.

Metaforlar yoluyla belirli eğitim kavramlarını, olguları veya olayları analiz etmeye veya tasvir etmeye yönelik son yıllarda ülkemizde pek çok çalışma yapılmaktadır. Bu çalışmalarda ele alınan metafor kavramlarından bazıları şunlardır; “Öğretmen” (Aydın & Pehlivan, 2010; Cerit, 2008; Saban, 2004; Saban, Koçbeker, & Saban, 2006), “öğretmenlik mesleği” (Ocak & Gündüz, 2006), “öğrenci ve/veya veli” (Kılıç & Arkan, 2010; Saban, 2009), “öğretim ve öğrenme” (Saban, Koçbeker, & Saban, 2007), “okul” (Aydoğdu, 2008), “program geliştirme” (Örten & Erginer, 2010). Bununla birlikte, bu çalışmanın konusu olan eğitim programı kavramına yönelik son birkaç yılda bazı çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Gültekin (2011) tarafından yürütülen bir çalışmada ilköğretim öğretmen adaylarının eğitim programına yükledikleri metaforlar incelenmiştir. Aykaç ve Çelik (2011)'in öğretmen ve öğretmen adaylarının ve Taşdemir ve Taşdemir (2011)'in öğretmenlerin üzerinde yaptıkları çalışmalarda, ilköğretim okullarında uygulanan ilköğretim programlarına yönelik hem öğretmenlerin hem de öğretmen adaylarının metaforik algılarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bunun yanında, Semerci (2007) tarafından 106 öğretmenin katıldığı çalışmada, metaforik bir yaklaşımla öğretmenlerin yeni ilköğretim programlarına ilişkin bakış açıları belirlenmeye çalışılmıştır.

Bunun dışında, ülkemizde eğitim programı veya program geliştirme konularında metaforik düşünme ile ilgili fazla çalışma bulunmamaktadır. Bu bağlamda, bu çalışmada öğretmen adaylarının eğitim programı kavramına ilişkin algılarını metaforlar aracılığıyla belirlemek amaçlanmıştır. Bu genel amaç çerçevesinde, ayrıca öğretmen adaylarının eğitim programı kavramına ilişkin geliştirdikleri metaforların cinsiyetlerine ve öğrenim gördükleri öğretmenlik branşına göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir.

YÖNTEM

Katılımcılar

Araştırma, Kırıkkale Üniversitesi Eğitim Fakültesinin çeşitli bölümlerinde öğrenim gören 302 öğretmen adayı üzerinde yürütülmüştür. Çalışmaya katılan öğretmen adaylarının 98'i Sınıf Öğretmenliği, 82'si Fen Bilgisi Öğretmenliği, 65'i Türkçe Öğretmenliği ve 57'si de Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği programlarında öğrenim görmektedir. Öğretmen adaylarının 196'sı (%64.9) kız, 106'sı (%35.1) da erkeklerden oluşmuştur. Katılımcıların seçilmesinde, II. Sınıfta (III. Yarıyılıda) “eğitim programı” ve “program geliştirme” vb.

kavramlar “Öğretim İlke ve Yöntemleri” dersi kapsamında yer aldığı için ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıflarda hem birinci hem de ikinci öğretimde öğrenim gören öğrencilerin yer almasına dikkat edilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Çalışmada öğretmen adaylarının eğitim programı kavramına ilişkin geliştirdikleri metaforları belirlemek için açık uçlu ifadelerden yararlanılmıştır. Bu çerçevede öğretmen adaylarına boş bir sayfa üzerinde; “Eğitim programı ya benzer ya da gibidir çünkü” şeklindeki boşlukları doldurmaları istenmiştir. Öğretmen adaylarının ilgili boşluklara sadece tek bir metafor (zihinsel imge) yazmaları ve bu düşüncelerinin dayanaklarını ya da nedenlerini belirtmeleri istenmiştir. Çalışmada “çünkü” kavramına da yer verilerek katılımcıların kendi metaforları için bir “gerekçe” (veya “mantıksal dayanak”) sunmaları da istenmiştir (Saban, 2009). Bu şekilde, öğretmen adaylarının ortaya attıkları metaforları hangi gerekçelere dayandırdıkları görülmek istenmiştir. Öğretmen adaylarının kendi el yazılarıyla yazdıkları bu ifadeler, birer “belge” ve “doküman” şeklinde bu çalışmada temel veri kaynağı olarak kullanılmıştır. Katılımcılara metafor yazmaları için 15-20 dakika süre verilmiştir. Ölçme aracının uygulandığı 325 öğretmen adayından 23’ü yazdığı metaforun gerekçesini hiç ya da yeterince açıklamadığı veya yazdığı metafor ile belirttiği gerekçe uyuşmadığı için elimine edilmiştir.

Çalışmada elde edilen veriler, Saban (2009) tarafından kullanılan beş aşamalı bir veri analizi sürecinde çözümlenmiştir. Bu aşamalar; 1. Kodlama ve ayıklama, 2. Örnek metafor listesi oluşturma, 3. Kategori belirleme, 4. Geçerlik ve güvenilirliği sağlama ve 5. Metaforları nicel veri haline dönüştürme.

1. Kodlama ve ayıklama aşaması: Öğretmen adaylarına dağıtılan kâğıtlar toplanarak, geliştirdikleri metaforlar ve bunlara ilişkin gerekçeler incelenmiştir. Bir metafor örneği vermeyen, yazdığı metafora yönelik bir gerekçe/neden yazmayan ya da geliştirdiği metaforla yazdığı gerekçe uyuşmayanların kâğıtları (23 adet) ayıklanarak kapsam dışı bırakılmıştır.

2. Örnek metafor listesi oluşturma: Elimine edilen kâğıtların ardından elde edilen geçerli metaforlar, alfabetik sıraya konarak tekrar incelenmiş ve her metaforu temsil eden birer örnek metafor ifadesi seçilmiştir. Buna göre, çalışmanın veri kaynağını oluşturan toplam 148 metaforun her birine yönelik, onu en iyi temsil ettiği düşünülen metaforların oluşturulmasıyla örnek bir metafor imgesi listesi oluşturulmuştur. Katılımcıların metaforlarının listelenmesi aşamasında ayrıca cinsiyet ve öğrenim gördükleri öğretmenlik branşı da not edilmiştir.

3. Kategori belirleme: Geliştirilen metafor imgelerinin analizi sürecindeki en önemli aşama belki de kategori belirlemedir. Bu aşamada, katılımcıların eğitim programı kavramına ilişkin ortaya koydukları metaforlar taşıdıkları ortak özellikler bakımından incelenmiştir. Öğretmen adayları tarafından geliştirilen her bir metafor imgesinin, söz konusu kavramı (eğitim programı) nasıl kavramsallaştırdığına bakılarak 8 kategori belirlenmiştir.

4. Geçerlik ve güvenilirlik sağlama: Toplanan verilerin ayrıntılı biçimde rapor edilmesi ve araştırmacının sonuçlara nasıl ulaştığını açıklaması nitel bir çalışmada geçerlik bakımından önemli ölçütlerden biri sayılır (Yıldırım & Şimşek, 2006). Çalışmada, elde edilen verilerin geçerliğini sağlamak için veri analiz süreci detaylıca açıklanmış ve belirlenen kategorileri temsil eden metaforların tümü bulgularda yer almıştır. Verilerin güvenilirliğine yönelik ise eğitim bilimleri alanında iki uzmanın görüşüne başvurulmuştur. Bu aşamada, belirlenen kategoriler ile kategoriler kapsamında yer alan metafor imgelerinin uygunluğunun değerlendirilmesi istenmiştir. Uzman görüşleri doğrultusunda kategoriler kapsamında yer alan bazı metafor

imgelerinin ilgili kategori içerisinde olmamasına karar verilmiştir. Bununla birlikte, kategoriler ve ilgili metafor imgelerinin uygunluğu konusunda araştırmacı ile uzmanların görüşleri büyük oranda benzeşmiştir.

5. *Metaforları nicel veri haline dönüştürme ve yorumlama*: Veri analizinin son aşaması geliştirilen metafor imgelerinin nicel veri haline dönüştürülmesidir. Bu aşamada, her bir kategoriye ait kaç metafor imgesinin yer aldığı ve bunların kaç katılımcı tarafından geliştirildiğine yönelik frekans ve yüzde tablosu oluşturulmuştur. Bunlara dayalı olarak verilerin yorumlanması yapılmıştır.

BULGULAR

Öğretmen Adaylarının Geliştirdikleri Metaforların Kategorilere Göre Dağılımı

Verilerin analiz edilmesi sonucu öğretmen adaylarının 8 kategoride metafor imgesi geliştirdiği bulunmuştur. Bu kategoriler ve bunlara ilişkin frekans ve yüzdeler Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Öğretmen Adaylarının Geliştirdikleri Metaforların Kategorilere Göre Frekans ve Yüzde Dağılımı

Kategoriler	f (Metafor üreten toplam katılımcı)	f (Üretilen metafor)	%
1. Düzenli ve hiyerarşik olarak oluşturulan/işleyen bir organizasyon/mekanizma olarak eğitim programı	86	45	28.47
2. Yol gösterici olarak eğitim programı	80	29	26.50
3. Bir süreç olarak eğitim programı	39	17	12.91
4. Belli bir sonuca ulaşmaya yönelik bir araç olarak eğitim programı	33	20	10.92
5. Bir kural, ilke ya da amaç doğrultusunda hazırlanan tasarı olarak eğitim programı	30	15	9.93
6. Vazgeçilmez bir öge olarak eğitim programı	15	9	4.96
7. Bireyleri şekillendiren bir kalıp olarak eğitim programı	12	10	3.97
8. Sürekli değiştirilen bir kavram olarak eğitim programı	7	3	2.31
Toplam	302	148	100.0

Tablo 1’de görüldüğü gibi, öğretmen adayları eğitim programı kavramına yönelik en fazla “düzenli ve hiyerarşik olarak oluşturulan/işleyen bir organizasyon/mekanizma” ($f=86$, %28.47) kategorisinde metaforlar geliştirmişlerdir. Katılımcıların daha sonra en fazla ürettikleri metaforlar şunlardır: “Yol gösterici olarak eğitim programı”, ($f=80$, %26.50) “bir süreç olarak eğitim programı” ($f=39$, %12.91), “belli bir sonuca ulaşmaya yönelik bir araç olarak eğitim programı” ($f=33$, %10.92), “bir kural, ilke ya da amaç doğrultusunda hazırlanan tasarı olarak eğitim programı” ($f=30$, %9.93). Buna karşılık, katılımcıların diğerlerine oranla daha az sayıda metaforlar ürettikleri kategoriler ise “vazgeçilmez bir öge olarak eğitim programı” ($f=15$, %4.96), “bireyleri şekillendiren bir kalıp olarak eğitim programı” ($f=12$, %3.97) ve “sürekli değiştirilen bir kavram olarak eğitim programıdır” ($f=7$, %2.31).

Tablo 2. Düzenli ve Hiyerarşik Olarak Oluşturulan/İşleyen Bir Organizasyon/Mekanizma Olarak Eğitim Programı Kapsamında Geliştirilen Metaforlar

Geliştirilen Metaforlar	f	%
Sistem / düzen	10	3.31
Fabrika / holding	6	1.98
Devlet kurumları (TBMM, Hükümet, MEB, il yönetimi, okul vs.)	5	1.65
Ağaç / Çiçek	4	1.32
Yapboz	3	0.99
Ekosistem / canlıların dünyası	3	0.99
Elektrik devresi	3	0.99
Alışveriş merkezi	3	0.99
Tren / lokomotif / tren istasyonu	3	0.99
Beyin	2	0.66
Karıncaların / arıların yaşam düzeni	2	0.66
Saat	2	0.66
Domino taşları	2	0.66
Güneş sistemi	2	0.66
Dünya / dünyanın sistemi	2	0.66
Bilgisayar programı / Bir makineyi çalıştıran program	2	0.66
İnsan vücudu / iskelet	2	0.66
Kalp sistemi	2	0.66
Matematikteki kümeler	2	0.66
Askeri birlik	1	0.33
Derebeylik	1	0.33
Piramit	1	0.33
Matematikteki fonksiyonlar	1	0.33
Ay	1	0.33
Mevsimler	1	0.33
Okyanus	1	0.33
Venn şeması	1	0.33
Beslenme düzeni, alışkanlığı	1	0.33
Diş (oluşturduğu sorun tüm vücudu etkileyebilir)	1	0.33
DNA	1	0.33
Damar	1	0.33
Hücre	1	0.33
Aile	1	0.33
Etki yasası	1	0.33
Okey oyunu	1	0.33
Matrix sistemi (matrix filmindeki)	1	0.33
Matruşka bebek	1	0.33
Orkestra	1	0.33
Otomobil motoru	1	0.33
Ahtapot	1	0.33
Örümcek ağı	1	0.33
Trafik ağı	1	0.33
Tarlaya ekin ekme işi	1	0.33
Altı ayakkabı tekniğinde mor binici çizmesi	1	0.33
Meyve salatası	1	0.33
Toplam	86	28.47

Araştırmaya katılan öğretmen adayları, genel olarak en fazla ($f=86$, %28.47) “düzenli ve hiyerarşik olarak oluşturulan/işleyen bir organizasyon/mekanizma” kategorisinde metaforlar geliştirmişlerdir. 86 öğrenci bu kategori kapsamında 45 metafor üretmiştir. Eğitim programını 10 öğrenci sistem/düzen şeklinde ifade ederken, 6 öğrenci fabrika/holding gibi bir kuruluşa, 5 öğrenci TBMM, Hükümet, MEB, okul gibi devlet kurumuna, 4 öğrenci ağaç veya çiçeğe, 3’er öğrenci de yapboz, ekosistem, elektrik devresi, alışveriş merkezi ve tren/tren istasyonu/lokomotif kavramlarına benzetmiştir. Bunun yanında, katılımcıların bazılarının geliştirdikleri ilginç metaforlar da dikkati çekmektedir. Bunlardan birkaçı; “karıncaların/arıların yaşam düzeni/biçimi, DNA, Matrix sistemi, matruşka bebek, altı ayakkabı tekniğinde mor binici çizmesi, örümcek ağı vb.dir.”

Bu kategoride yer alan metaforlardan bazı örnekler şöyledir:

“Eğitim programı büyük bir holdinge benzer. Holdinge bağlı fabrikalar vardır. Bu fabrikaların başında yöneticiler vardır. Bunlar farklı bölümlere bağlı olarak çalışırlar. Fabrikalarda işçiler çalışır. Her bir işçinin görevi, işi vardır. Her bir birimin kendine göre yapması gerekenler vardır. Yani sistemli bir şekilde çalışırlar. Eğitim programı da bu şekilde her bir ögesinin düzenli bir şekilde çalışması ile uygulanır” (BÖTE, Erkek).

“Eğitim programı, elektrik devresine benzer. Çünkü, eğitimi bir sistem olarak düşünürsek; girdi, süreç, çıktı ve geri dönüt ögelerinden oluşur. Eğitimdeki girdiler, öğrenci, öğretmen, araç-gereçlerdir. Süreç, eğitim-öğretim faaliyetleri, çıktı istenen öğrenci davranışları, geri dönüt değerlendirme aşamasıdır. Elektrik devresini düşünürsek, girdimiz, pil, duyu, kablolar ve ampul. Süreç, akımın pilin bir ucundan diğer ucuna doğru geçiş aşamasını oluştururken, çıktımız ampulün yanıp yanmadığıdır. Geri dönüt aşamasında ise ampulün yanıp yanmadığına bakarak hatanın nerede olduğuna bakılır. Eğitim programında da ögeler arasındaki ilişki, amaçlara ulaşıp ulaşılmadığını gösterir.” (Fen Bilgisi Öğretmenliği, Kız).

“Eğitim programını Güneş Sistemi veya güneşin Dünya ile etkileşimine benzetiyorum. Gezegenler arasında muhteşem bir düzen vardır. Güneş de bu gezegenler arasında belki de en önemlilerindedir. Öyle ki Güneş yerinden 1 cm bile oynasa Dünya adına çok kötü olaylar gerçekleşebilir. Bu nedenle, eğitim programını da Güneş’e benzetebiliriz. Eğitim programının önemi fark edilerek planlı bir şekilde insanların hayatlarına en güzel şekilde yerleştirildiği takdirde, insanlar yörüngesinden sapmaz ve eğitim programı da fonksiyonunu yerine getirmiş olur. Çünkü yanlış bir programın uygulanması 10 kişi dahi olsa yanlış öğrenmelere sebep olabilir ve bu durum onların hayatlarını berbat edebilir.” (Sınıf Öğretmenliği, Kız).

“Eğitim programını saate benzetirim. Çünkü, saat düzenli olarak çalışır. Eğitim programı da, öğrencilerin edineceği bilgilerin tutarlı ve düzenli biçimde verilmesini sağlar. Bu sayede, öğrencilere kazandırılması istenen bilgi ve beceriler belirli bir düzene bağlı kalınarak planlı ve programlı olarak aktarılır. Eğitim programının bir takım eksik yönleri de olmakla beraber, bilgilerin sistemli aktarılması yönünde katkı sağlar (Türkçe Öğretmenliği, Erkek).

Katılımcıların en fazla metafor geliştirdikleri ikinci kategori olan yol gösterici olarak eğitim programı kapsamında 80 öğretmen adayı tarafından 29 metafor ortaya konmuştur. Bu metaforlar Tablo 3’te verilmiştir. Bu metaforlar içinde sayısal olarak en çok “kılavuz/rehber” metafor imgesi geliştirilmiştir. Bu kavram etrafında kılavuz ve rehber dışında, broşür, başvuru kitabı, kullanım kılavuzu ve tur rehberi gibi zihinsel imgeler üretilmiştir.

Tablo 3. Yol Gösterici Olarak Eğitim Programı Kapsamında Geliştirilen Metaforlar

Geliştirilen Metaforlar	f	%
Kılavuz/rehber (başvuru kitabı, broşür, tur rehberi, kullanım kılavuzu vb.)	21	6.95
Harita / Yol haritası	8	2.64
Pusulula	6	1.98
Fener (el feneri, elektrikli fener, deniz feneri)	5	1.65
Navigasyon cihazı	4	1.32
Arama motorları (Google vb.)	3	0.99
Yemek tarifleri kitabı	3	0.99
Mum	2	0.66
Meşale	2	0.66
Öğretmen	2	0.66
Gemi rotası / belli rotada ilerleyen gemi	2	0.66
Ajanda / takvim	2	0.66
Diyet programı	2	0.66
İnternet	2	0.66
Anayasa / yasa ve hükümler	2	0.66
Reçete	1	0.33
Güneşte kuma dikilen çubuk	1	0.33
Virüs uyarı programı	1	0.33
Yönetmen	1	0.33
Akarsu	1	0.33
Ay ışığı	1	0.33
Kutup yıldızı	1	0.33
Uzaktan kumanda	1	0.33
Telefon menüsü	1	0.33
Trafik işaretleri	1	0.33
Yol (belli bir yere giden)	1	0.33
Akıllı bir kangal köpeği	1	0.33
Yaşlı bir bilgin	1	0.33
Anne-baba	1	0.33
Toplam	80	26.50

Bunun yanında, eğitim programını öğretmen adaylarından 8'i harita/yol haritasına, 6'sı pusulaya, 5'i fener'e (el feneri, elektrikli fener, deniz feneri), 4'ü navigasyon cihazına, 3'er kişi de arama motoru ve yemek tarifleri kitabına benzetmiştir. Diğer taraftan, katılımcıların bir kısmı tarafından eğitim programına ilişkin geliştirilen “diyet programı, güneşte kuma dikilen çubuk, akıllı bir kangal köpeği ya da yaşlı bir bilgin” imgeleri ilginç metaforlar olarak göze çarpmaktadır.

Bu kategoride yer alan metaforlardan bazı örnekler şu şekildedir:

“Eğitim programı, öğrencilere yol gösterici bir rehber benzer. Çünkü, bir program olmasaydı biz öğretmenler tam olarak neyi, nasıl öğreteceğimizi bilemezdik. Öğrencilerimize nasıl davranmamız gerektiğini bilemezdik. Tam birlik olmazdı öğretmenler arasında. Her insan farklı yetenek, kişiliğe sahip olduğu için dersleri ilgilerine göre işler bu da eğitim-öğretimde kopukluklara neden olurdu. Bu nedenle, eğitim programının eksik yönlerinin düzeltilip bireysel

farklılıklara uygun hale getirilmesi gerekir. Öğrenciye, öğretmenlere olması gereken yolu çizmelidir.” (Türkçe Öğretmenliği, Kız).

“Eğitim programı, navigasyon cihazına benzer. Çünkü, eğitim programı insanın eğitim hayatına dair belirlediği yolda emin adımlarla ilerlemesini sağlar. Mecazi anlamda kaybolmayı engeller. Kişiyi ulaşmak istediği noktaya getirecek yolu belirler ve o yolda devam etmesini sağlar.” (BÖTE, Erkek).

“Eğitim programı, elektrikli fenere benzer. Çünkü, bize yapacağımız öğretmenlik hayatında neyi nasıl işleyeceğimiz, yapacağımız hakkında yardımcı olur. Nasıl ki karanlık bir gecede elektrik fenerinin bize yol gösterdiği, nereye ve nasıl gideceğimize yardımcı olduğu gibi eğitim programı da öğretmenlere nasıl öğretecekleri konusunda yardımcı olur, ışık tutar” (Fen Bilgisi Öğretmenliği, Erkek).

“Eğitim programı, pusulaya benzer. Çünkü, öğretmen öğrenciye gideceği yönü gösterir. Yönünü öğrenen öğrenci ne tarafa gideceğini bilir. Program da öğretmenlerin gidecekleri yönü gösterir. Öğretmen programa göre eğitimini yapar.” (Sınıf Öğretmenliği, Kız).

Tablo 4. Bir Süreç Olarak Eğitim Programı Kapsamında Geliştirilen Metaforlar

Geliştirilen Metaforlar	f	%
İnsan hayatı /yaşam süreci	10	3.31
Bilgisayar oyunu / atari oyunu	4	1.32
Yolculuk (otobüs, otomobil, tren)	3	0.99
Yemek yapmak	3	0.99
Çocuk yetiştirmek	3	0.99
Üretim süreci (ekmek, un)	2	0.66
Kazak / dantel örmek	2	0.66
Bitkinin büyümesi	2	0.66
Maraton	2	0.66
At yarışı	1	0.33
Bir hastalığın tedavi süreci	1	0.33
Bir evin inşa süreci	1	0.33
Demir işleme işi	1	0.33
Duvar örmek	1	0.33
Hızlı ve düzenli akan ırmak	1	0.33
Kum saati	1	0.33
Bir deney süreci	1	0.33
Toplam	39	12.91

Bir süreç olarak eğitim programı kategorisinde geliştirilen metaforlara bakıldığında, 39 katılımcı tarafından toplam 17 metafor imgesinin geliştirildiği görülmüştür. Bunlar içinde en fazla üretilen metafor “insan hayatı/yaşam süreci” (f=10) olmuştur. Diğer yandan, 4 öğretmen adayı eğitim programını bilgisayar/atari oyunlarına, 3’er kişi ise bir yolculuğa, yemek yapmaya ya da çocuk yetiştirmeye benzetmiştir. Bunların yanı sıra, bazı katılımcılar tarafından eğitim programının “kazak/dantel örmeye, bir hastalığın tedavi sürecine veya kum saatine” benzetilmesi de ilginç metaforlar olarak dikkati çekmektedir.

Bu kategori kapsamındaki metaforlardan birkaç örnek aşağıdaki gibidir:

“Eğitim programı, insanın yaşam sürecine benzer, hayat gibidir. Çünkü, insanlar doğarlar. Belirli gelişim aşamalarında belirli özelliklere sahip olurlar ve bu özellikleri hayatın belirli aşamalarında gösterirler. Küçük bir çocuk için oyun önemli iken, ilköğretim yıllarında başarı ve çevreye uyum ön plana çıkar. Gençlik yıllarında meslektan doyum ve sorumluluk alır. Yaşlılıkta geçmişini sorgular. Aynı şekilde eğitim programı da belirli aşamalar ve süreçler doğrultusunda insanların hayatlarını ve kazanımları gereken davranışları etkiler.” (Fen Bilgisi Öğretmenliği, Erkek).

“Eğitim programı, çocuk yetiştirmeye benzer. Çünkü, ebeveynlerin çocuk yetiştirirken bir hedefi vardır. Kendi gelenek göreneklerine göre yetiştirir ve bu yetiştirmede de belli yöntemler kullanır ve sonuçta da değerlendirme yapar. Örneğin, çocukta istenmeyen bir davranış görürlerse bir nerede yanlış yaptık derler ve hatalarını düzeltirler. 2. çocukta aynı hatayı yapmazlar. Eğitim programında da hatalar uygulamada görülüp düzeltilir”. (Sınıf Öğretmenliği, Kız).

“Eğitim programı, bilgisayar oyununa benzer. Çünkü, bilgisayar oyununda oynayacağınız aşamalar, etaplar vardır. Bu etaplar içinde yapmanız gerekenler vardır. Oyunu aşama aşama oynarız. Önceki aşamayı bitirmeden sonrakine geçemeyiz. Eğitim programı da bilgisayar oyunlarına benzer. İşlenecek konu, müfredat ya da izlenecek yol aşama aşama belirlenmiştir. Sıra ile tüm işlenecekler takip edilir.” (BÖTE, Kız).

“Eğitim programı, kum saatine benzer. Eğitim programı hangi bilginin hangi sınıfa nasıl verileceğini adım adım gösterir. Bilgiler yavaş yavaş öğrenciye aktarılarak öğrencinin zihninde birikir. Öğrenci bu birikimi kullanarak hayata karşı hazırlıklı olur. (Türkçe Öğretmenliği, Kız).

Tablo 5. Belli Bir Sonuca Ulaşmaya Yönelik Bir Araç Olarak Eğitim Programı Kapsamında Geliştirilen Metaforlar

Geliştirilen Metaforlar	f	%
Araba / otomobil	5	1.65
Bilgisayar	5	1.65
Meyve veren ağaç	4	1.32
Güneş	2	0.66
İlaç/aspirin	2	0.66
Toprak	1	0.33
İrmak (ürün elde etmek için gerekli)	1	0.33
Fotoğraf makinesi	1	0.33
Hedef tahtası	1	0.33
Tren	1	0.33
Termometre	1	0.33
Palet (resim yapmada kullanılan)	1	0.33
Mutlak değer	1	0.33
Kalem	1	0.33
Kitap	1	0.33
KPSS	1	0.33
Ansiklopedi	1	0.33
Oyuncak	1	0.33
Lunapark (eğlenmek amacıyla)	1	0.33
Tiyatrocu (insanları eğlendiren ya da mesajlar veren)	1	0.33
Toplam	33	10.92

Eğitim programını “belli bir sonuca ulaşmaya yönelik bir araç olarak gören 33 öğretmen adayı 20 farklı metafor geliştirmiştir. Bu kategoride en fazla ortaya konan metaforlar “araba/otomobil”, “bilgisayar” ve “meyve veren ağaç” olmuştur. Bunun yanında, katılımcılar arasında aspirin, termometre, mutlak değer, tiyatrocu ve lunapark gibi ilgi çekici metaforlar yazanlar göze çarpmıştır.

Bu kategoride bulunan bazı metafor örnekleri şu şekildedir:

“Eğitim programı, kaleme benzer. Çünkü, eğitim programını amacına uygun kullanırsan olumlu sonuç alırsın. Eğer gelişigüzel kullanırsan, uygularsan amacına ulaşamaz, kalemin mürekkebi biter. Sen kalemi güzel tutarsan, güzel yazarsın. Eğer doğru oturursan, rahat yazarsın. Eğitim programı da böyledir”. (Türkçe Öğretmenliği, Kız).

“Eğitim programı, aspirine benzer. Aspirin insanların ağrısı veya acısı olduğu zaman, ağrıdan kurtulmak amacıyla kullanılır. Ancak aspirin insanların acılarını yok etmez. Ağrı devam eder ancak insanlar bu ağrıyı hissetmez. Kalıcı çözümü yoktur. Eğitim programı da sadece o döneme göre yapılır. Geçici çözümler üretir. Eğitim programı ülkemizde problemlere karşı kalıcı çözümler yapmalıdır. Eğitim programı hazırlanırken o toplumun ihtiyaçları karşılanmalıdır. Bu yapılırsa eğitim programı amacına hizmet etmiş olur.” (Fen Bilgisi Öğretmenliği, Kız).

“Bir bilgisayara benzer. Bilgisayara ne kadar doğru ve işe yarayan programlar yüklenirse, bilgisayardan o kadar verim alınarak kullanılır. Eğitim programında da ne kadar doğru bilgiler yer alırsa, aynı şekilde başarılı öğrenciler yetişir. Ama öğrenciye ne kadar işe yaramaz bilgi öğretilirse, öğrencinin verimi o kadar azalır.” (BÖTE, Erkek)

“Eğitim programı, meyve veren ağaca benzer. Çünkü, ağaç topraktan, güneşten vs. doğa olaylarından işine yararlı olanları alır ve meyve verir. Eğitim programı da hedefler yönünde istenilen davranışlara sahip öğrenciler yetiştirir.” (Sınıf Öğretmenliği, Erkek).

Tablo 6. Bir Kural, İlke ya da Amaç Doğrultusunda Hazırlanan Bir Tasarı Olarak Eğitim Programı Kapsamında Geliştirilen Metaforlar

Geliştirilen Metaforlar	f	%
Bir binanın/yapının planı / projesi	7	2.31
İş planı (otel, restoran, fabrika vb. kurum veya şirketlerdeki)	6	1.98
Film/dizi senaryosu	2	0.66
TV’de yayın akışı / TV programları	2	0.66
Alışveriş listesi	2	0.66
Çalar saat	2	0.66
Kitabın içindekiler sayfası	1	0.33
Öğrenci evinde yapılan plan	1	0.33
Lig karşılaşmalarının fikstürü/planlanması	1	0.33
Giysi tasarlama	1	0.33
Bir yeri (şehri) ele geçirme planı	1	0.33
Dershane programları	1	0.33
Kader	1	0.33
Titiz bir ev kadını (planlı çalışan)	1	0.33
Gezi planı	1	0.33
Toplam	30	9.93

Tablo 6’da görüldüğü gibi, bir kural ilke ya da amaç doğrultusunda hazırlanan bir tasarı olarak eğitim programı kategorisinde 30 öğretmen adayı eğitim programına yönelik 15 farklı kavram etrafında metafor geliştirmiştir. Bunlar arasında, en fazla sayıda üretilen metaforlar “bir binanın/yapının planı/projesi” ve “iş planı” olmuştur. Bunun yanı sıra ilgi çekici nitelikteki bazı metaforlara örnek olarak; “film/dizi senaryosu”, “lig karşılaşmalarının fikstürü”, “bir yeri ele geçirme planı” ve “titiz bir ev kadını” verilebilir.

Bu kategori kapsamındaki metaforlardan birkaç örnek aşağıdaki gibidir:

“Eğitim programı, bir binanın projesine benzer. Çünkü, öğrenci okula başladığında henüz hiç kat çıkılmamış bir inşaat temeline benzer. Eğitim programı, bu inşaatla kullanılan malzemeler ve bu malzemelerin hangi oranda nasıl kullanılacağını programlanması gibidir. Yani eğitim programı genel anlamıyla projeye benzetilebilir. Bir program ve belirli bir taslak olmadan biraya başlamak sonucunda olumsuzluklar getirebilir. Eğitim programı olmadan eğitim başlamak da öğrencinin yıkımına neden olabilir.” (Türkçe Öğretmenliği, Kız).

“Eğitim programı, alışveriş listesine benzer. Çünkü, alışveriş listesi alışverişe çıktığımızda alacaklarımızı unutmadan eksiksiz almamızı sağlar. Eğitim programı da öğretmenin okulda yapması gerekenleri eksiksiz yapmasını sağlar.” (Sınıf Öğretmenliği, Kız).

“Eğitim programı, öğrenci evindeki iş planına benzer. Çünkü, öğrenciler bir araya gelir ve hangi gün ne yapılması gerektiğini, kimin ne yapması gerektiğini planlar. Eğitim programı da zaten öğrencilere bilgiyi veya bir davranışı en etkili ve kolay biçimde verme işi olduğuna göre bu plan, öğrencilerin aralarında bir karmaşa, kaos ortamı oluşmamasına yarar. Yani programsız bir eğitim ortamı kaos ortamıdır. İş plansız bir öğrenci evi de pis bir evdir. Program var kaos yok, plan var iş çok..” (BÖTE, Erkek).

“Eğitim programı, süper lig futbol karşılaşmalarına benzer. Çünkü, süper lig karşılaşmalarında sezon başlarında hangi hafta hangi takım kiminle karşılaşacağı bellidir. Müfredat da dönem başında hangi dersin hangi hafta işleneceği gibi. Müfredatta, ders konularının ne zaman hangi öğretim yöntemi kullanılarak işleneceği dönem başında belirlenir. Karşılaşmalarda takımlar karşılaşıcaacağı takıma göre bir sistem belirler. Karşıdaki takım savunma içerikli oynuyorsa kontra ataklarla gol atmaya çalışır. Derste de eğer soru-cevap gerekiyorsa, beyin fırtınası yöntemi kullanılabilir. Yani konuya göre yöntem belirlenir.” (Fen Bilgisi Öğretmenliği, Kız).

Tablo 7. Vazgeçilmez Bir Öge Olarak Eğitim Programı Kapsamında Geliştirilen Metaforlar

Geliştirilen Metaforlar	f	%
Besin	4	1.32
Su	2	0.66
Harç	2	0.66
Temel	2	0.66
Oksijen	1	0.33
Mineral	1	0.33
Hava	1	0.33
Yağmur	1	0.33
Ülke / vatan	1	0.33
Toplam	15	4.96

Öğretmen adaylarının 15'i eğitim programını vazgeçilmez bir öge olarak görmüştür. Bu kategoride 9 farklı şekilde metafor üretilmiştir. Bu metaforlara bakıldığında, eğitim programını 4 katılımcı “besin”, 2’şer katılımcı “su”, “harç” ve “temel” kavramları ile ilişkilendirmiştir. Geliştirilen diğer metaforlar ise oksijen, hava, yağmur, mineral ve ülke/vatandır.

Bu kategori kapsamında yer alan metafor örneklerinden bazıları şu şekildedir:

“Eğitim programı, büyümek için gerekli olan minerallere benzer. Bir ayçiçeği düşünelim, içinde büyüyen çekirdekleri olan. O çekirdeklerin ayçiçeğinde büyümesi, olgunlaşması gerekir. Bunun için de ayçiçeğinin güneş, su, toprağın yanı sıra çeşitli minerallere ihtiyacı vardır. Bu maddeler gerekli miktarda verilmelidir. En iyi çekirdekleri elde etmek, onların topluma faydalı olmasını istiyorsak gerekli maddeleri ne kadar nasıl hangi temele dayanarak verilmesi gerektiğinin belirlenmesi gerekir. İşte bu yüzden, eğitim programını büyümeye gelişmeye gerekli olan temel maddelere benzetebilirim.” (Sınıf Öğretmenliği, Kız).

“Eğitim programı, bir inşaatın temelinde atılan harca benzer. Çünkü, bir inşaatın temeli atılarak başlanır yapıya. Öğretmen konunun ustası (bir anlamda yapının mimarı), öğrenci yapının kurulmasında kullanılan tuğlalar ve binanın tümüne okul yani eğitim almış bir toplum, toplumun harcı da eğitim programıdır. Yani müfredat ona göre sağlamlığı, dayanıklılığı sıvanacak olan harca bağlıdır. Temel ne kadar iyi olursa olsun malzeme ne kadar iyi olursa olsun eğer yönlendirecek, sıvanacak harç yoksa bir anlamı yoktur” (Türkçe Öğretmenliği, Kız).

“Eğitim programı, oksijen gibidir. Çünkü, insanların nasıl oksijene ihtiyacı varsa, eğitime de ihtiyacı vardır. Oksijen olmazsa insanlar yaşayamaz. Tıpkı eğitimde olduğu gibi insanlar eğitim programı içinde sosyalleşir, toplumun bir üyesi haline gelirler. İnsan hayatında eğitimin yeri başka bir şeyle doldurulamaz. Oksijenin yerini hidrojenle veya başka bir şeyle dolduramadığımız gibi.” (BÖTE, Erkek).

“Eğitim programı, yağmura, yağmur tanesine benzer. Çünkü, nasıl ki bir yere uzun süre yağmur yağmazsa çölleşir kuraklaşır. İşte aynı şekilde eğitim ve eğitim programının olduğu yer canlı olur. Bütün güzellikler, bilgiler onunladır.” (Fen Bilgisi Öğretmenliği, Kız).

Tablo 8. Bireyleri Şekillendiren Bir Kalıp Olarak Eğitim Programı Kapsamında Geliştirilen Metaforlar

Geliştirilen Metaforlar	f	%
Demir veya çelik dökülen kalıplar	2	0.66
Robot	2	0.66
Hamur	1	0.33
Çerçeve	1	0.33
Kukla	1	0.33
Tatbikat	1	0.33
Komutan	1	0.33
Bir sürüyü yöneten/yönlendiren keçi (o nereye giderse sürü de sorgulamadan oraya gider)	1	0.33
Sınır teli	1	0.33
Süzgeç	1	0.33
Toplam	12	3.97

Bireyleri şekillendiren bir kalıp olarak eğitim programı kategorisinde 12 öğretmen adayının ürettiği 10 farklı metafor bulunmaktadır. “Demir veya çelik dökülen kalıplar” ve “robot kavramları” 2’şer katılımcı tarafından ortaya konurken, diğer metaforlar 1’er katılımcı tarafından geliştirilmiştir. Bunlar arasında, “kukla”, “tatbikat”, “bir sürüyü yönlendiren keçi” ve “sınır teli” gibi ilginç metaforlar dikkati çekmektedir.

Bu kategoride bulunan bazı metafor örnekleri şu şekildedir:

“Eğitim programı, demir dökülen kalıplara benzer. Çünkü, insanlar eğitim programları sayesinde şekillenir, nitelik kazanır. Demirlerin eritildikten sonra döküldükleri kabın şeklini alarak, kullanması amaçlanan işleve yönelik özellikler kazandığı gibi, insan da eğitim programı ile özellikler ve yetenekler kazanır. (BÖTE, Kız).

“Eğitim programı, bir kuklaya benzer. Çünkü kuklayı yapmak, ona yön vermek insanın elindedir. Onu tiyatro sahnelerinde, perde arkasında canlandırmak kuklayı ortaya çıkaranların işidir. Eğitim sistemi, belirli konular üzerinden eklemeler, çıkarmalar yapılabilir. Yeniliklere açık, hayatla iç içedir. Bir kukla düşünün şimdi kalıbı belli olan bir kukla. Kuklada değişiklikler yapılabilir. Ona yeni bir görünüm kazandırabilir. Kuklayı dilediğiniz gibi şekillendirebilirsiniz. (Sınıf Öğretmenliği, Kız).

“Eğitim programı, çerçeveye benzer. Tamamlanması, işe yaraması için içini doldurmak sizin elinizdedir. Ya güzel resimler koyar gururlanırsınız. Ya da güzel olmayan, sevmediğiniz bir fotoğraf koyup sadece sizin görebileceğiniz bir yerde kalır. Eğitim programı da öyledir. İçine ne koyarsanız, o şekilde nesiller yetiştirirsiniz.” (Türkçe Öğretmenliği, Erkek).

“Eğitim programı, bir çoban sürüsünde sürüye önderlik eden bir keçiye benzer. Sürüdeki koyunlar, eleştiri getirmeden, sorgulamadan, yargılamadan lider keçiye itaat ederler. Lider keçi yerden atlasa onlar da peşinden atlar. Bizler de bu eğitim programını sorgulamayan, eleştirmeyen, beyin gücünü yormayan koyunlar gibiyiz.” (Fen Bilgisi Öğretmenliği, Erkek).

Tablo 9. Sürekli Değiştirilen Bir Kavram Olarak Eğitim Programı Kapsamında Geliştirilen Metaforlar

Geliştirilen Metaforlar	f	%
Moda/sürekli değişen bir şey	3	0.99
Deneme tahtası	3	0.99
Kaos	1	0.33
Toplam	7	2.31

Eğitim programını 7 öğretmen adayı 3 farklı kavram etrafında “sürekli değiştirilen bir kavram” olarak görmüştür. 3 öğretmen adayı moda, 3’ü deneme tahtası ve 1’i de kaos metaforu ile eğitim programını ilişkilendirmiştir. Bu kategoride geliştirilen metaforlara ilişkin açıklamaların bir kısmında, eğitim programının sürekli ve istikrarlı biçimde uygulanamamasına yönelik görüşler doğrultusunda birtakım olumsuz ifadelerin de yer aldığı dikkati çekmektedir.

Bu kategori kapsamındaki metaforlardan birkaç örnek aşağıdaki gibidir:

“Eğitim programı, moda benzer, adeta sürekli olarak değişen bir sistem gibidir. Eğitim programı dediğimiz şey müfredat seneden seneye öyle ya da böyle bir şekilde değişir ve keza değişiyor da. Çünkü alınan kararlar bazıları tarafından benimseniyor ama bazıları tarafından ise “bu da nereden çıktı, böyle şey olur mu?” dedirtircesine düşündürüyor. Ama nasıl ki moda

adına da değişen yenileşen şeyler mantıklı ya da mantıksız, saçma sapan ya da oturaklı bir şeyler vardır. Mesela beden eğitiminin zorunlu hale getirilip, bilgisayar derslerinin 1 saate indirilmesi gibi.” (Sınıf Öğretmenliği, Kız).

“Eğitim programı, deneme tahtasına benzer. Ülkemizde hala kökleşmiş uluslararası standartta ne eğitim programı vardır ne de bunları uygulayacak gerekli donanımlar. Bu durumda eğitim programı sürekli insanlar üzerinde deneniyor olmasa veya yeterli sonuç alınamazsa üzerine takviyelerle yenileniyor. Bu durumda ilk önce programa maruz kalanlar ilk darbeyi yiyor ve afalliyor. Daha sonra sistem tutarsa meyveleri toplanıyor. Sonuç olarak yapboz olan eğitim programımız çok insanın geleceğiyle oynuyor.” (Fen Bilgisi Öğretmenliği, Kız).

“Eğitim programı, kaosa benzer. Yenileme adına sürekli olarak değiştirilir, her uygulandığında başarısızlıkla sonuçlanır ve öğrenciler üzerine bir karabasan gibi çöker. Bu bir kaos gibidir ve öğretmenler de ne yapacaklarını bilemezler. Bunun sonucunda tekrar yeni bir program yapılır” (Türkçe Öğretmenliği, Erkek).

Öğretmen Adaylarının Geliştirdikleri Metaforların Cinsiyete Göre İncelenmesi

Öğretmen adaylarının geliştirdikleri metaforların cinsiyete göre dağılımı Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10. Öğretmen Adaylarının Geliştirdikleri Metaforların Cinsiyete Göre Dağılımı

Kategoriler	Kız		Erkek	
	f	%	f	%
Düzenli ve hiyerarşik olarak oluşturulan/işleyen bir organizasyon/mekanizma olarak eğitim programı	49	25.0	37	34.9
Yol gösterici olarak eğitim programı	54	27.6	26	24.5
Bir süreç olarak eğitim programı	28	14.3	11	10.4
Belli bir sonuca ulaşmaya yönelik bir araç olarak eğitim programı	24	12.2	9	8.5
Bir kural, ilke ya da amaç doğrultusunda hazırlanan tasarı olarak eğitim programı	21	10.7	9	8.5
Vazgeçilmez bir öge olarak eğitim programı	10	5.1	5	4.7
Bireyleri şekillendiren bir kalıp olarak eğitim programı	5	2.5	7	6.6
Sürekli değiştirilen bir kavram olarak eğitim programı	5	2.5	2	1.9
Toplam	196	100.0	106	100.0

Tablodaki frekans ve yüzde değerleri göz önünde alındığında, kız ve erkek katılımcıların yüzdelerine kategorik olarak bakıldığında, “Yol gösterici olarak eğitim programı”, “Bir süreç olarak eğitim programı”, “Belli bir sonuca ulaşmaya yönelik bir araç olarak eğitim programı”, “Bir kural, ilke ya da amaç doğrultusunda hazırlanan bir tasarı olarak eğitim programı”, “Vazgeçilmez bir öge olarak eğitim programı” ve “Sürekli değiştirilen bir kavram olarak eğitim programı” kategorilerinde kız katılımcıların daha fazla metafor ürettikleri gözlenirken, “Düzenli

ve hiyerarşik olarak oluşturulan/işleyen bir organizasyon/mekanizma olarak eğitim programı” ve “Bireyleri şekillendiren bir kalıp olarak eğitim programı” kategorilerinde ise erkek öğretmen adaylarının daha fazla metafor ortaya attıkları dikkati çekmektedir.

Geliştirilen metaforlar incelendiğinde, kız ve erkek katılımcıların belirli kategorilerde farklı bakış açıları ortaya koydukları görülmektedir. Örneğin, kız öğretmen adaylarının eğitim programını daha çok “yol gösteren/işık tutan”, “bir süreç” ve “bir araç” niteliğinde olan bir kavram olarak kavramsallaştırdıkları göze çarpmaktadır. Ayrıca erkeklerden farklı olarak, kız katılımcıların daha fazla biçimde eğitim programını sürekli değiştirilen, tutarlı ve nitelikli biçimde uygulanmaktan uzak bir kavram olarak olumsuz şekilde algıladıkları da gözlenmiştir. Kız öğretmen adaylarının ortaya attıkları ve erkek öğretmen adaylarının hiç değinmediği frekansı en az 2 olan metaforlar şunlardır: “Moda”, “alışveriş listesi”, “yemek yapma”, “yemek tarifleri kitabı” “kazak/dantel örmek”, “diyet programı vb. “.

Diğer yandan erkek katılımcıların ise eğitim programını kız katılımcılara göre nispeten daha çok “düzenli ve hiyerarşik olarak işleyen/oluşturulan bir organizasyon”, “bir tasarı/plan” ve “bir kalıp” olarak kavramsallaştırdıkları dikkati çekmektedir. Erkek öğretmen adaylarının ürettikleri ve kızların pek geliştirmedikleri frekansı en az 2 olan metaforlar ise şunlardır: “Bilgisayar/atari oyunu”, “navigasyon cihazı”, “anayasa/yasalar”, “maraton”, “demir/çelik dökülen kalıplar”, “robot”, “bilgisayar programı/bir makinenin programı” ve “film/dizi senaryosu vb. “.

Öğretmen Adaylarının Geliştirdikleri Metaforların Öğrenim Gördükleri Öğretmenlik Programına Göre İncelenmesi

Öğretmen adaylarının geliştirdikleri metaforların öğrenim gördükleri öğretmenlik programına göre dağılımı Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11. Öğretmen Adaylarının Geliştirdikleri Metaforların Öğrenim Gördükleri Öğretmenlik Programına Göre Dağılımı

Kategoriler	Sınıf Öğrt.		Fen Bilgisi Öğrt.		BÖTE		Türkçe Öğrt.	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Düzenli ve hiyerarşik olarak oluşturulan bir organizasyon/mekanizma olarak eğitim programı	32	32.6	20	24.4	18	27.7	16	28.1
Yol gösterici olarak eğitim programı	27	27.5	23	28.0	16	24.6	14	24.5
Bir süreç olarak eğitim programı	11	11.2	14	17.1	6	9.2	8	14.0
Belli bir sonuca ulaşmaya yönelik bir araç olarak eğitim programı	12	12.2	7	8.5	8	12.3	6	10.5
Bir kural, ilke ya da amaç doğrultusunda hazırlanan tasarı olarak eğitim programı	6	6.1	10	12.1	8	12.3	6	10.5
Vazgeçilmez bir öge olarak eğitim programı	4	4.1	5	6.1	3	4.6	3	5.3
Bireyleri şekillendiren bir kalıp olarak eğitim programı	2	2.1	2	2.4	6	9.2	2	3.5
Sürekli değiştirilen bir kavram olarak eğitim programı	4	4.1	1	1.2	-	-	2	3.5
Toplam	98	100.0	82	100.0	65	100.0	57	100.0

Öğretmen adaylarının geliştirdikleri metaforların öğrenim gördükleri öğretmenlik programına göre analizi incelendiğinde, “düzenli ve hiyerarşik olarak oluşturulan/işleyen bir organizasyon/mekanizma olarak eğitim programı” kategorisinde oran olarak en fazla metaforun Sınıf Öğretmenliği öğretmen adayları tarafından geliştirildiği görülmektedir. Araştırmaya katılan Sınıf Öğretmenliği öğrencilerinin yaklaşık üçte biri (%32.6) eğitim programını bir sisteme/düzene benzetmişlerdir. Diğer öğretmenlik programındaki öğretmen adaylarının ise dörtte bir veya biraz fazlası da eğitim programını bir sistem/düzen şeklinde zihinlerinde canlandırmışlardır. Tablodaki bulgularda görüldüğü gibi, “yol gösterici olarak eğitim programı” kategorisinde ise Fen Bilgisi öğretmen adaylarının oransal olarak az da olsa diğerlerine göre daha fazla metafor ürettikleri gözlenmektedir. Fen Bilgisi ve Sınıf Öğretmenliği öğretmen adaylarının dörtte birden daha fazlası, BÖTE ve Türkçe öğretmen adaylarının ise yaklaşık dörtte biri eğitim programını yol gösterici bir kavram olarak algılamışlardır.

“Bir süreç olarak eğitim programı” kategorisinde en çok metafor yine Fen Bilgisi öğretmen adayları tarafından geliştirilmiştir. Fen Bilgisi öğrencilerinin %17.1’i eğitim programını bir süreç olarak görmüşlerdir. Bunun yanında Türkçe öğretmen adaylarının %14’ü, Sınıf Öğretmenliği öğrencilerinin %11.2’si ve BÖTE öğrencilerinin de %9.2’si eğitim programını bir süreç olarak algılamışlardır. “Belli bir sonuca ulaşmaya yönelik bir araç olarak eğitim programı” kategorisinde ise en fazla metaforu BÖTE ve Sınıf öğretmeni adayları geliştirmiştir. Bu öğretmen adaylarının %12’si eğitim programını zihinlerinde bir araç olarak canlandırmışlardır. Diğer yandan, Türkçe Öğretmenliği öğrencilerinin %10.5’i, Fen Bilgisi öğrencilerinin ise %8.5’i eğitim programını bir araç olarak algılamışlardır.

Tablo incelendiğinde, “bir kural, ilke ya da amaç doğrultusunda hazırlanan bir tasarı olarak eğitim programı” kategorisinde en fazla metaforu BÖTE ve Fen Bilgisi öğretmen adaylarının ürettikleri (%12.3 ve %12.1) görülmektedir. Ayrıca bu kategori kapsamında Türkçe Öğretmenliği öğrencilerinin %10.5’i, Sınıf Öğretmenliği öğrencilerinin de %6.1’i metafor geliştirmişlerdir. “Vazgeçilmez bir öge olarak eğitim programı” kategorisinde en fazla Fen Bilgisi öğretmen adaylarının metafor geliştirdikleri (%6.1) gözlenmektedir. Diğer programlardaki öğretmen adayları ise bu kategori kapsamında %5 ve daha az oranında metaforlar üretmişlerdir.

“Bireyleri şekillendiren bir kalıp olarak eğitim programı” kategorisi içinde en fazla metaforu BÖTE öğrencilerinin geliştirdikleri (%9.2), diğer öğretmenlik programlarındaki öğrencilerin ise bu kategoride oldukça az sayıda metafor ürettikleri gözlenmektedir. Tablo 11’deki bulgulara bakıldığında, en az sayıda metaforun “sürekli değiştirilen bir kavram olarak eğitim programı” kategorisinde geliştirildiği, bunun yanında bu kategoride en fazla metaforu Sınıf Öğretmenliği öğrencilerinin geliştirdikleri (%4.1) göze çarpmaktadır.

Öğretmen adaylarının cevapları öğrenim gördükleri programa göre incelendiğinde, geliştirdikleri metaforların genel olarak çeşitlilik gösterdiği, ancak özellikle Fen Bilgisi ve BÖTE öğrencilerinin metaforlarının bir kısmının öğrenim gördükleri öğretmenlik branşını yansıttığı da dikkati çekmektedir. Örneğin, Fen Bilgisi öğretmen adaylarının ortaya attıkları metafor örnekleri arasında şunlar yer almaktadır: “Ekosistem, güneş, güneş sistemi, dünya/dünya sistemi, kalp, elektrik devresi, bir deney süreci, etki yasası, bitkinin büyümesi, oksijen, mineral, hücre, DNA vb.”. BÖTE öğrencilerinin ürettikleri metaforlar incelendiğinde ise ortaya konan metaforların daha çok mekanik nitelikteki araçlar veya kavramlar olduğu görülmektedir. Bu metaforlardan bazıları şunlardır: “Bilgisayar, bilgisayar/atari oyunu, navigasyon cihazı, virüs uyarı programı, robot, internet, Google vb.”.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Metaforlar, bir bireyin zihninin belli bir kavrayış biçiminden başka bir kavrayış biçimine doğru yönelmesini sağlayarak o bireyin belli bir olguyu başka bir olgu olarak görmesine olanak tanır (Saban, 2009: 282). Yaygın olarak bilindiği üzere, metaforlar sadece dil alanında değil, eğitim alanında da estetik ve pedagojik açıdan önemli rol oynarlar (Botha, 2009). Bu bağlamda, bu çalışmada öğretmen adaylarının eğitim programı kavramına yönelik sahip oldukları zihinsel imgeler (metaforlar) incelenmiştir.

Çalışmada elde edilen bulgulara göre, öğretmen adayları 8 farklı kategoride toplam 148 metafor geliştirmiştir. Bu kategoriler sırasıyla şunlardır: “Düzenli ve hiyerarşik olarak oluşturulan/işleyen bir organizasyon/mekanizma olarak eğitim programı”, “yol gösterici olarak eğitim programı”, “bir süreç olarak eğitim programı”, “belli bir sonuca ulaşmaya yönelik bir araç olarak eğitim programı”, “bir kural, ilke ya da amaç doğrultusunda hazırlanan tasarı olarak eğitim programı”, “vazgeçilmez bir öge olarak eğitim programı”, “bireyleri şekillendiren bir kalıp olarak eğitim programı”, “sürekli değiştirilen bir kavram olarak eğitim programı”. Bu konuda Schubert (1986) tarafından yapılan bir çalışmada, eğitim programına ilişkin metaforlar 8 farklı kategoride sınıflandırılmıştır. Bunlar (Wahyudi, 2007): 1. İçerik veya konu alanı olarak eğitim programı, 2. Planlanmış bir faaliyet programı olarak eğitim programı, 3. Arzulanan sonuç olarak eğitim programı, 4. Kültürel yeniden üretim olarak eğitim programı, 5. Deneyim/yaşantı olarak eğitim programı, 6. Temel görev ve kavramlar olarak eğitim programı, 7. Sosyal kalkınmaya yönelik bir gündem (agenda) olarak eğitim programı ve 8. Eğitim programı (currere) olarak eğitim programı.

Wahyudi (2007)'nin, Schubert (1986)'nin kategorilerini baz alarak Malezya'da Fen Bilgisi öğretmenleri ve yöneticiler üzerinde yapmış olduğu bir çalışmada, öğretmen ve yöneticilere eğitim programını; 1. Planlanmış bir faaliyet programı olarak eğitim programı, 2. İçerik veya konu alanı olarak eğitim programı, 3. Arzulanan sonuç olarak eğitim programı ve 4. Temel görev ve kavramlar olarak eğitim programı şeklindeki 4 kategoriden hangisini tercih ettikleri sorulmuştur. 3 öğretmen, eğitim programını “içerik veya konu alanı” olarak gördüğünü ifade etmiş, 2 öğretmen, eğitim programını “arzulanan sonuç olarak” algılamakta, diğer iki kategoride hiçbir öğretmen görüş belirtmezken, iki yönetici ise eğitim programını “planlanmış bir faaliyet programı” ve “temel görev ve kavramlar olarak” tercih etmiştir.

Gültekin (2011)'in yürüttüğü çalışmada eğitim programı kavramına yönelik 7 kategori altında toplam 84 metafor geliştirilmiştir. Bu çalışmanın kategorileriyle benzerlikler gösteren söz konusu çalışmada kategoriler, şu başlıklar altında sınıflandırılmıştır: 1. Kilometre taşı, 2. Sistemli bir bütün, 3. Geniş bir yelpaze, 4. Gelişime açık, 5. Rehber, 6. Şekillendirici, ve 7. Olumsuz etki. Ayrıca, Aykaç ve Çelik (2011) tarafından yürütülen “Öğretmenlerin ve Öğretmen Adaylarının Eğitim Programına İlişkin Metaforik Algılarının Karşılaştırılması” isimli çalışmada ise ilköğretim okullarında uygulanan yeni ilköğretim programları ile ilgili öğretmen ve öğretmen adaylarının görüşlerine başvurulmuştur. Her iki grupta yer alan katılımcıların yeni ilköğretim programlarına ilişkin genellikle olumsuz algılara sahip oldukları bulunmuştur. Bu konuda yapılmış bir diğer çalışmada (Taşdemir & Taşdemir, 2011) öğretmenlerin ilköğretim programlarına yönelik metaforik algıları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada da, bir önceki çalışmadakine benzer biçimde, katılımcı öğretmenlerin %75'i ilköğretim programlarına ilişkin olumsuz bakış ortaya koyan metaforlar geliştirirken, %25'i olumlu yönde metaforlar üretmiştir.

Çalışmanın bulguları öğretmen adaylarının en fazla, “düzenli ve hiyerarşik olarak oluşturulan/işleyen bir organizasyon/mekanizma” kategorisinde ($f=86$, %28.47) metaforlar

geliştirdiklerini göstermiştir. Bu kategoride 86 katılımcı 45 metafor üretmiştir. En fazla geliştirilen metaforlar; “*sistem/düzen*” (f=10), “*fabrika/holding*” (f=6), “*TBMM, hükümet, MEB, okul gibi devlet kurumu*” (f=5), “*ağaç veya çiçek*” (f=4) ve “*yapboz*” (f=3), “*ekosistem*” (f=3), “*elektrik devresi*” (f=3), “*alışveriş merkezi*” (f=3) ve “*tren/tren istasyonu/lokomotif*” (f=3) şeklinde gerçekleşmiştir. Bu kategorideki metaforları ortaya atan katılımcıların eğitim programını genel olarak belli öğeleri, parçaları ve işleyişi olan sistemli bir yapıya benzettikleri söylenebilir. Nasıl ki sistemin bir amacı gerçekleştirmek için bütün oluşturacak biçimde birbirini etkileyen ve birlikte hareket eden, çalışan öğeleri varsa (Sezgin, 1994) ve bu parçalar arasında meydana gelen hata veya değişiklikler sistemi olumlu-olumsuz etkilerse, eğitim programının da birbirini karşılıklı etkileme durumunda olan öğeleri (hedefler, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve değerlendirme) vardır. Bu kategoride metaforlar geliştiren katılımcılar da eğitim programının tıpkı bir fabrika/holding, devlet kurumu veya ekosistem gibi birbirini etkileyen parçalardan oluşan bir bütün olduğunu ve bu şekilde eğitim programında öngörülen amaç ya da yeterliklerin eğitim kurumlarında bireylere sistematik biçimde verilebileceğine işaret etmiştir. Gültekin (2011) tarafından gerçekleştirilen çalışmada belirlenen kategorilerden biri de sistemli bir bütün değildir.

Öğretmen adaylarının bir kısmı (80 katılımcı) eğitim programını “*yol gösterici*” bir kavram olarak algılamıştır. Bu kategori kapsamında toplam 29 metafor geliştirilmiştir. Bu kategoride en fazla üretilen metafor “*kılavuz/rehber*” ve benzeri kavramlar (broşür, başvuru kitabı, kullanım kılavuzu, tur rehberi vs.) olmuştur. Bununla birlikte, katılımcıların 8’i eğitim programını “*harita/yol haritası*”na, 6’sı “*pusula*”ya, 5’i “*fener*”e, 4’ü “*navigasyon cihazı*”na, 3’er kişi de “*arama motoru*” ve “*yemek tarifleri kitabı*”na benzeterak açıklamaya çalışmıştır. Bu bağlamda, eğitim programını yol gösterici bir kavram olarak niteleyen öğretmen adaylarının, eğitim programını öğretmenlere ve programı uygulayıcılara rehberlik eden, programda yer alan hedeflerin ve içeriğin önerilen öğrenme-öğretme süreçleri ve değerlendirme etkinlikleriyle kazandırılmasına yardımcı olan bir kılavuz olarak algıladıkları söylenebilir. Gültekin (2011)’in çalışmasında ortaya çıkan kategorilerden birisi rehber olarak bulunmuştur.

Çalışmanın bulgularına göre, 39 öğretmen adayı eğitim programını “*bir süreç olarak*” görmüştür ve bu bağlamda toplam 17 metafor geliştirmiştir. Bu kategori kapsamında en çok üretilen metaforlar “*insan hayatı/yaşam süreci*” (f=10), “*bilgisayar/atari oyunu*” (f=4), “*yolculuk*” (f=3), “*yemek yapmak*” (f=3) ve “*çocuk yetiştirmek*” (f=3) olmuştur. Buna göre, eğitim programını bir süreç olarak gören katılımcıların, bireylerin kazanması için gerekli olan bilgi, beceri, tutum ve yeterliklerin, belirli aşamalar ve işlemler yoluyla belli bir zaman çerçevesinde gerçekleştirilmesine hizmet etme yönünden eğitim programını daha çok süreç kavramı ile ilişkilendirerek açıklamaya çalıştıkları ileri sürülebilir.

Çalışmada elde edilen bulgular, öğretmen adaylarının bir bölümünün eğitim programını “*belli bir sonuca ulaşmaya yönelik bir araç*” olarak algıladıklarını göstermiştir. 33 öğretmen adayı bu bağlamda toplam 20 metafor ortaya koymuştur. Katılımcıların geliştirdikleri metaforlar arasında “*araba/otomobil*”, “*bilgisayar*”, “*meyve veren ağaç*”, “*ilaç*”, “*fotoğraf makinesi*”, “*kalem*” vb. şeklinde kavramlar bulunmuştur. Bu kategori kapsamında metaforlar geliştiren katılımcılar, eğitim programını bir rehber/kılavuz, sistem veya süreçten ziyade, bireylere veya topluma birtakım bilgiler, beceriler, değerler veya nitelikler kazandırmak amacıyla kullanılan bir vasıta olarak görmüştür. Bir başka deyişle, bu katılımcılara göre eğitim programı, belirli nitelikleri ve yeterlikleri kazandırmaya yarayan bir araçtan ibarettir.

Ayrıca, bulgular göstermiştir ki 30 öğretmen adayı eğitim programını “*kural, ilke ya da amaçlar doğrultusunda hazırlanan tasarı*” şeklinde algılamıştır. Bu kategoride 15 farklı metafor

geliştirilmiştir. “*Bir binanın/yapının planı/projesi*” ve “*iş planı*” en fazla sayıda üretilen metaforlardır. Buna göre, eğitim programını bu kategoride değerlendiren katılımcıların eğitim programının belli amaç, kural veya ilkeler çerçevesinde hazırlanan ve eğitimciler tarafından bu doğrultuda uygulanması gereken bir tasarı veya plan olduğuna vurgu yaptıkları söylenebilir. Ortaya konan metaforlarda (iş planı, gezi planı, alışveriş listesi, giysi tasarlama vb.), öğretmen adaylarının eğitim programını öğretmenlerce yapılması gereken birtakım işleri veya etkinlikleri kapsayan planlı ve programlı bir şekilde oluşturulan bir taslak olarak nitelendirdikleri dikkati çekmektedir.

Çalışmanın bulgularına göre, öğretmen adaylarının bir kısmı (15 katılımcı) eğitim programını “*vazgeçilmez bir öge*” olarak algılamıştır ve bu kapsamda 9 farklı metafor geliştirilmiştir. 4 katılımcı eğitim programını “*besin*” olarak algılamakta, 2’şer katılımcı ise “*su*”, “*harç*” ve “*temel*” şeklinde metaforlar üretmişlerdir. Bu kategoride geliştirilen diğer metaforlar “*oksijen, hava, yağmur, mineral ve ülke/vatandır*”. Bu bağlamda, eğitim programını “vazgeçilmez bir öge” olarak gören katılımcıların, eğitim programının hem öğrenciler hem de toplum ve ülke açısından tıpkı su gibi, besin gibi, oksijen gibi olmazsa olmaz bir unsur olduğuna vurgu yaptıkları söylenebilir. Geliştirilen metaforlarda da ifade edildiği gibi, bir toplumun gelişmesi veya hayatta kalması için eğitime, iyi bir eğitim için ise eğitim programına ihtiyacı vardır, denebilir.

Elde edilen bir diğer bulgu, eğitim programının “*bireyleri şekillendiren bir kalıp*” olarak algılanmasıdır. 12 katılımcı bu kategoride 10 farklı metafor geliştirmiştir. En fazla üretilen metaforlara bakıldığında, 2 katılımcının eğitim programını “*demir veya çelik dökülen kalıplar*”a, yine 2 katılımcının da “*robot*”a benzettiği görülmüştür. Bunun yanında, öğretmen adaylarının geliştirdikleri diğer metaforlar arasında “*kukla*”, “*hamur*”, “*çerçeve*”, “*sınır teli*”, “*tatbikat*”, “*bir sürüyü yönlendiren keçi*” gibi kavramlar bulunmaktadır. Buna göre, bu kategoride metaforlar geliştiren katılımcıların, eğitim programını çoğunlukla bireyleri veya öğrencileri tıpkı bir torna makinesi veya elbise kalıbı gibi benzer bilgi, beceri ve yeterliklerle şekillendiren veya donatan bir kalıp şeklinde gördükleri söylenebilir. Böylece, her bireye eğitim programında kazandırılması tasarlanan davranışlar motamot ve mekanik bir şekilde öğretilecektir. Gültekin (2011) tarafından yapılan çalışmada ortaya çıkan kategorilerden birisi de “*şekillendirici*”dir.

Çalışmanın bulguları, öğretmen adaylarının çok az bir kısmının (7 katılımcı) eğitim programını “*sürekli değiştirilen bir kavram*” şeklinde algıladıklarını göstermiştir. Bu kategori kapsamında 3 katılımcı, eğitim programını “*moda*”ya, 3’ü “*deneme tahtası*”na ve 1’i de “*kaos*”a benzetmiştir. Bu bulgulardan hareketle, eğitim programını sürekli değiştirilen bir kavram olarak, bazen de olumsuz anlam yükleyerek, gören öğretmen adaylarının, ülkemizde eğitimle ilgili konularda sürekli olarak değişiklikler yapılmasından, alınan kararların ve uygulamaların bilimsel ve pedagojik ilkeler çerçevesinde düzenlenmemesi ve süreklilik içermemesinden hareketle eğitimin ve eğitim programlarının, bir anlamda deneme tahtası hâline getirildiğine ya da pek çok açmazı ve sorunu barındıran bir kaos şeklinde olduğuna işaret ettikleri ileri sürülebilir.

Çalışmada ayrıca, kız ve erkek öğretmen adaylarının genel itibarıyla geliştirdikleri metaforların benzerlik gösterdiği, ancak bazı kategorilerde ortaya konan metaforların cinsiyet değişkenine göre farklılaştığı da görülmüştür. Söz gelimi, kız öğretmen adaylarının eğitim programını daha çok “*yol gösterici*”, “*bir süreç*” ve “*bir araç*” niteliğinde olan bir kavram olarak kavramsallaştırdıkları dikkati çekmiştir. Ayrıca kız katılımcıların bir bölümü erkeklerle oranla eğitim programını daha olumsuz şekilde kavramsallaştırmıştır. Öte yandan, erkek öğretmen adaylarının ise eğitim programını kız katılımcılara oranla genellikle “*düzenli ve*

hiyerarşik olarak işleyen/oluşturulan bir organizasyon” ve “bir kalıp” olarak nitelendikleri gözlenmiştir.

Çalışmanın bulgularına göre, katılımcıların ortaya attıkları metaforların genel olarak öğrenim gördükleri öğretmenlik branşına göre belirgin biçimde farklılaşmadığı, ancak geliştirilen bazı metaforların ise çoğunlukla belli bir öğretmenlik programındaki öğretmen adayları tarafından üretildiği görülmüştür. Özellikle Fen Bilgisi ve BÖTE öğretmen adaylarının geliştirdikleri metaforların bir bölümü öğrenim gördükleri öğretmenlik branşını yansıtır niteliktedir. Örneğin, “*Ekosistem, güneş, güneş sistemi, dünya/dünya sistemi, kalp, elektrik devresi, bir deney süreci, etki yasası, bitkinin büyümesi, oksijen, mineral, hücre, DNA vb.*” metaforlar Fen Bilgisi öğretmen adayları tarafından üretilirken, “*bilgisayar, bilgisayar/atari oyunu, navigasyon cihazı, virüs uyarı programı, robot, internet, Google vb.*” gibi daha çok mekanik veya araçsal özellik taşıyan kavramların da BÖTE öğrencileri tarafından yazıldığı dikkati çekmiştir.

Sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde, öğretmen adaylarının ortaya koydukları zihinsel imgelerin genellikle davranışçılık odaklı ve Tyler’cı bir bakış açısını yansıttığı (*düzenli ve hiyerarşik olarak oluşturulan bir mekanizma, bir kural, ilke ya da amaç doğrultusunda hazırlanan tasarı, belli bir sonuca/ürüne ulaşmaya yönelik bir araç, bireyleri şekillendiren bir kalıp olarak eğitim programı kategorileri*), öğrenci merkezli ve yapılandırmacı bakış açısını yansıtan metaforların (*bir süreç olarak eğitim programı kategorisi*) ise çok az sayıda olduğu söylenebilir.

Öneriler

Scheffler (1979)’un aktardığı gibi, metaforlar eğitimcilerin ve öğrencilerin önceki birtakım deneyimleri ilişkilendirerek eğitimsel fenomenleri anlayabilecekleri güçlü zihinsel modeller olarak rol oynarlar. Bu bağlamda, öğretmen adaylarının eğitim programı kavramına ilişkin algılarının ve zihinlerinde nasıl kavramsallaştırdıklarının ortaya konmasının, öğretmen adaylarının bu kavramlara yönelik farkındalık kazanmalarına ve öğretmen olduklarında uyguladıkları eğitim programlarına daha ilgili ve olumlu yaklaşımlarına yardımcı olabileceği umulmaktadır. Ayrıca, bu tür metaforik çalışmalar, eğitim programı kavramına ilişkin yanlış öğrenmelerin belirlenerek düzeltilmesine de hizmet edebilir. Bu araştırma, ilköğretim Sınıf Öğretmenliği, Fen Bilgisi Öğretmenliği, Türkçe Öğretmenliği ve BÖTE programlarında öğrenim gören öğretmen adayları üzerinde yürütülmüştür. Gelecek araştırmaların ilköğretimin yanı sıra ortaöğretimin farklı programlarındaki öğretmen adayları üzerinde yürütülmesi ve gelecek araştırmalarda, eğitim programlarının okullardaki uygulamaları ve öğretmenlerin programlara yönelik algılarının metaforlar yoluyla belirlenmesi önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Aydoğdu, E. (2008). *İlköğretim okullarındaki öğrenci ve öğretmenlerin sahip oldukları okul algıları ile ideal okul algılarının metaforlar (mecazlar) yardımıyla analizi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Osmangazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir, Türkiye.
- Aydın, İ. S., & Pehlivan, A. (2010). Türkçe öğretmeni adaylarının öğretmen ve öğrenci kavramlarına ilişkin kullandıkları metaforlar. *Turkish Studies*, 5(3), 818-842.
- Aykaç, N., & Çelik, Ö. (2011). *Öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının eğitim programına ilişkin metaforik algılarının karşılaştırılması*. I. Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Kongresinde sunulan bildiri, Eskişehir, Türkiye.
- Botha, E. (2009). Why metaphor matters in education. *South African Journal of Education*, 28, 431-444.

- Cerit, Y. (2008) Öğretmen kavramı ile ilgili metaforlara ilişkin öğrenci, öğretmen ve yöneticilerin görüşleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(4), 693-712.
- Gültekin, M. (2011). *İlköğretim öğretmenlerinin eğitim programına yükledikleri metaforlar*. I. Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Kongresinde sunulan bildiri, Eskişehir, Türkiye.
- Jensen, D. F. N. (2006). Metaphors as a bridge to understanding educational and social contexts. *International Journal of Qualitative Methods*, 5(1). Retrieved July 27, 2011 from http://www.ualberta.ca/~iiqm/backissues/5_1/pdf/jensen.pdf
- Kılıç, F., & Arkan, K. (2010). Birinci sınıf velilerinin veli eğitimine ve çocuklarının okula başlamalarına ilişkin algılarının metaforlar (mecazlar) yardımıyla analizi. 9. *Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu Tam Metinler Kitabı*, 20-22 Mayıs 2010, Elazığ, s. 908-910.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (2010). *Metaforlar: hayat, anlam ve dil* (G. Y. Demir, Çev.). İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Mish, F. C. (Ed.) (1991). *Webster's ninth new collegiate dictionary*. Springfield, MA: Merriam-Webster. Retrieved March 16, 2011 from http://szotar.sztaki.hu/webster/index.php?result_target=_self&D=1&S=1&W=metaphor&P=1&L=1&O=1
- Mullen, C. A., Greenlee, B. J., & Bruner, D. Y. (2005). Exploring the theory-practice relationship in educational leadership curriculum through metaphor. *International Journal of Teaching and Learning in Higher Education*, 17(1). Retrieved July 27, 2011 from <http://www.isetl.org/ijtlhe>
- Ocak, G., & Gündüz, M. (2006). Eğitim fakültesini yeni kazanan öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine giriş dersini almadan önce ve aldıktan sonra öğretmenlik mesleği hakkındaki metaforlarının karşılaştırılması. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 293-309.
- Perry, C., & Cooper, M. (2001) Metaphors are good mirrors: reflecting on change for teacher educators. *Reflective Practice*, 2(1), 41-52.
- Örten, D., & Erginer, E. (2010). *Türkiye'de eğitimde program geliştirme alanındaki öncü akademisyenlerin eğitimde program geliştirmeye ilişkin metaforik algıları*. I. Ulusal Eğitim Programları ve Öğretim Kongresinde sunulan bildiri, Balıkesir, Türkiye.
- Saban, A. (2004) Giriş düzeyindeki sınıf öğretmeni adaylarının "öğretmen" kavramına ilişkin ileri sürdükleri metaforlar. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 131-155.
- Saban, A., Koçbeker, B. N., & Saban, A. (2006). An investigation of the concept of teacher among prospective teachers through metaphor analysis. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 6(2), 509-522.
- Saban, A., Koçbeker, B. N., & Saban, A. (2007). Prospective teachers' conceptions of teaching and learning revealed through metaphor analysis. *Teaching and Teacher Education*, 17, 123-139.
- Saban, A. (2009). Öğretmen adaylarının öğrenci kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 281-326.
- Scheffler, I. (1979). *Beyond the letter: a philosophical inquiry into ambiguity, vagueness, and metaphor in language*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Semerci, Ç. (2007). Program geliştirme kavramına ilişkin metaforlarla yeni ilköğretim programlarına farklı bir bakış. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 31, 125-140.
- Sezgin, S. İ. (1994). *Mesleki ve teknik eğitimde program geliştirme*. Ankara: Gazi Büro Kitabevi.
- Schubert, W. H. (1986). Images of the curriculum. Portrayal: curriculum field. In W. H. Schubert (Ed.), *Curriculum: perspective, paradigm, and possibility* (pp. 25-35). New York: Macmillan.
- Strenski, E. (1989). Disciplines and communities, "armies" and "monasteries" and the teaching of composition. *Rhetoric Review*, 8(1), 137-145.

- Taşdemir, M., & Taşdemir, A. (2011). *Teachers' metaphors on K-8 curriculum in Turkey*. Paper presented at the 2nd International Conference on New Trends in Education and Their Implications, Antalya-Turkey.
- Varış, F. (1988). *Eğitimde program geliştirme: teori ve teknikler*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakóltesi Yayınları.
- Wahyudi, W. (2007). *Using metaphors to explore teachers' perceptions of school science curriculum: an Indonesian lower secondary schools case*. Paper presented at the Second International Conference on Science and Mathematics Education, Penang, Malaysia. Retrieved September 17, 2011 from <http://www.recsam.edu.my/cosmed/cosmed07/AbstractsFullPapers2007/SCIENCE%5CS040F.pdf>
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Kitabevi.
- Zhao, H., Coombs, S., & Zhou, X. (2010). Developing professional knowledge about teachers through metaphor research: facilitating a process of change. *Teacher Development*, 14(3), 381-395.